บทที่ 3
การศึกษาและเก็บข้อมูลภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ดร.ภรสรัญ แก่นทอง
ดร.สุธิดา สองสีดา

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมของกลุ่มชนซึ่งสืบทอดกันต่อมาเป็นเรื่องของการศึกษาชุมชนในมิติของวัฒนธรรมชุมชน จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาภูมิปัญญาเพื่ออนุรักษ์ข้อมูลที่อาจสูญสลายไปตามกาลเวลาและเพื่อความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสั่งสมประสบการณ์จนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาและสร้างสรรค์สืบต่อกันมา ข้อมูลภาคสนามจึงเป็นข้อมูลสำคัญที่ผู้ศึกษาพึงรวบรวมให้ได้ตรงตามที่เป็นอยู่จริงมากที่สุด เพื่อที่จะเข้าใจ เข้าถึง ในการพัฒนาชุมชนในลำดับต่อไป

การศึกษาชุมชน

กระบวนการของการศึกษาชุมชน หมายถึง ขั้นตอนง่าย ๆ ของการศึกษาชุมชน ซึ่งผู้ที่ศึกษาจะต้องสามารถเขียนเป็นโครงร่างของการศึกษาชุมชนก่อนที่จะลงศึกษาจริงในพื้นที่โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของการศึกษาชุมชน

ระพีพรรณ จันทรสา (2560 หน้า 177) กล่าวว่า การศึกษาชุมชน หมายถึง แนวคิดทางการศึกษาที่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่หลากหลาย ตามบริบทของชุมชน มีจุดมุ่งหมายคือ เพื่อใช้ความสัมพันธ์ทางการศึกษากับชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนด้วยการจัดการศึกษาที่สนองความต้องการของคนในชุมชน และแก้ปัญหาของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน จัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลงมือแก้ปัญหานั้นเอง เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552, หน้า 61) กล่าวว่าการศึกษาชุมชนเป็นการเข้าไปในชุมชนเพื่อศึกษาด้านต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพชีวภาพ ความเป็นอยู่ ระบบวิธีคิด การทำงาน ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมกันของผู้ศึกษาชุมชน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน เนื่องจากเชื่อว่า หากศึกษาชุมชนได้ดี ย่อมเท่ากับว่างานพัฒนาชุมชนนั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง (2556, หน้า 71) กล่าวว่าการศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ชุมชน เนื่องจากการศึกษาชุมชนเป็นการสำรวจหาสภาพการณ์และข้อเท็จจริงในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ส่วนการวิเคราะห์ชุมชนเป็นการค้นหาเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ตรงกับปัญหาและสภาพการณ์ที่ศึกษา รวมทั้งเพื่อค้นหาปรากฏการณ์ที่อยู่เบื้องหลังของข้อเท็จจริงเหล่านั้นตามความเป็นจริง ฉะนั้น จึงอาจเรียกรวมกันระหว่างการศึกษาชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชนว่า “การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน” ซึ่งถือเป็นหัวใจของการเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่มาจากความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับชุมชนอย่างแท้จริง

สนธยา พลศรี (2553, หน้า 81) กล่าวถึงการศึกษาชุมชนไว้ว่า การศึกษาชุมชนเป็นการสำรวจและศึกษาวิเคราะห์ความจริงในข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนต่อไป

กล่าวโดยสรุป การศึกษาชุมชน หมายถึง การสำรวจ สืบค้น การทำความเข้าใจข้อมูลสภาพหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง กลุ่มองค์กร ผู้นำชุมชน ตลอดจนสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อเข้าใจชุมชนอันนำไปสู่ประโยชน์ในการดำเนินงานต่อไป

ประเภทของการศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การศึกษาชุมชนเฉพาะด้าน เป็นการศึกษาชุมชนในด้านใดด้านหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น เช่น ภูมิปัญญา สุขภาพอนามัย การศึกษา การเกษตร ศาสนา ระบบเครือญาติ เป็นต้น
2. การศึกษาทั่ว ๆ ไป เป็นการศึกษาชุมชนอย่างกว้างขวางหรือหลาย ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของชุมชน
2. เพื่อทราบปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน
3. เพื่อทราบความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน
4. เพื่อทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนกับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในและกับภายนอกชุมชน
5. เพื่อทราบถึงความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน
6. เพื่อทราบถึงศักยภาพและขีดความรู้ความสามารถของชุมชน เช่น ผู้นำ กลุ่มองค์กร สถาบันต่าง ๆ ทรัพยากรทั้งที่เป็นคนและเป็นวัตถุ เป็นต้น
7. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนไปใช้ดำเนินการพัฒนาชุมชนในขั้นตอนต่อไป

หลักการในการศึกษาชุมชน

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553, หน้า 7-8) กล่าวถึงหลักการในการศึกษาชุมชนไว้ ดังนี้

1. การทำความรู้จัก

การที่คนภายในหรือภายนอกทำความรู้จักหรือทำความเข้าใจกับชุมชนไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ตาม หรือไม่ว่ากลุ่มคนที่ต้องการทำความรู้จักจะเป็นนักวิชาการ นักพัฒนา ฯลฯ ซึ่งการทำความรู้จักถือเป็นขั้นตอนแรก ๆ ที่สำคัญในการทำงานกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาชุมชนในเชิงวิชาการหรือเพื่องานพัฒนา ซึ่งอาจจะส่งผลทำให้งานการศึกษาชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในขั้นตอนต่อไปหรือไม่

2. การยอมรับ

เมื่อผู้เข้าไปศึกษาชุมชนทำความรู้จักชุมชนที่ศึกษาแล้ว ผู้ที่ศึกษาชุมชนต้องยอมรับว่าชุมชนแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้เข้าใจลักษณะของแต่ละชุมชนตามบริบทที่เป็นอยู่

3. การเรียนรู้

เมื่อผู้ที่ศึกษาชุมชนยอมรับในสิ่งที่ชุมชนเป็นอยู่ การเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจก็ง่ายขึ้น การศึกษาชุมชนที่มีประสิทธิภาพอย่างน้อยควรนำมาซึ่งความรู้เรื่องในพื้นที่ สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

4. การทำความเข้าใจ

การเรียนรู้ชุมชนในด้านต่าง ๆ จะสร้างความเข้าใจเรื่องของคนในชุมชนว่ามีแบบแผนในการดำรงชีวิตอละการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ อย่างไร เพื่อทำให้สามารถระบุปัญหา และกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเรื่องต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมกับชุมชนอย่างสอดคล้องและลงตัว

5. การอธิบายอย่างเป็นระบบ

เป็นการอธิบายถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง แต่ละปัจจัยเหล่านั้นส่งผลต่อชุมชนอย่างไร

6. การตีความ

นอกจากการศึกษาชุมชนจะมองสภาพภายนอกที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปแล้ว แต่สิ่งที่อยู่ภายในชุมชนไม่ใช่มีแต่เฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า พฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแล่วแต่มีนัยยะที่แอบแฝงอยู่แทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะในเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งข้อมูลที่ได้มาจึงจำเป็นต้องมีการตีความหมายของความสัมพันธ์ที่ซ่อนอยู่

7. การวิเคราะห์

เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ในภาพรวม ทั้งบริบทพื้นที่ ปัจจัยและสาเหตุที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบที่เกิดขึ้น และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

8. การประเมินผล

หลังจากที่ได้วิเคราะห์ชุมชนในภาพรวมแล้วจำเป็นต้องประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใด อะไรเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการต่ออะไรเป็นสิ่งที่ต้องปรังปรุงเปลี่ยนแปลง มิฉะนั้น การศึกษาชุมชนที่ทำมาทั้งหมดทั้งสิ้นย่อมเป็นการสูญเปล่าไปอย่างน่าเสียดาย

ประโยชน์ของการศึกษาชุมชน

1. ประโยชน์ต่อนักพัฒนา

1.1 ทำให้นักพัฒนารู้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน เช่น ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวนประชากร การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ฯลฯ

1.2 ทำให้สามารถรู้ปัญหาของชุมชนและวิธีการแก้ไขปัญหา

1.3 ทำให้รู้ข้อมูลในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ

1.4 ทำให้นักพัฒนาสามารถสร้างความสัมพันธ์และความศรัทธาต่อประชาชน

1.5 ทำให้สามารถวางแผนพัฒนาได้ถูกจุด

1.6 เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาชุมชน

2. ประโยชน์ต่อประชาชนและผู้นำท้องถิ่น

2.1 รู้ของมูลที่เป็นทางการของชุมชน เป็นข้อมูลรายละเอียดในแต่ละเรื่อง

2.2 ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

2.3 ทำให้ประชาชนและผู้นำท้องถิ่นรู้ทิศทางการพัฒนาและจะเข้าร่วมแก้ไขอย่างไร

2.4 เป็นประโยชน์ในการกำหนดแผนพัฒนาตำบลประจำปีหรือแผนพัฒนาหมู่บ้าน

2.5 เป็นประโยชน์ต่อการเขียนโครงการเสนอขอรับการสนับสนุนจากราชการและเอกชน

2.6 ช่วยให้คณะกรรมการหมู่บ้าน และ อปท. มีข้อมูลในการตัดสินใจ และการบริหารงานพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล มากยิ่งขึ้น

3. ประโยชน์ต่อหน่วยราชการ

3.1 ทำให้รู้ข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชุมชนจากเอกสารข้อมูลต่าง ๆ

3.2 ทำให้สามารถลงไปสนับสนุนในส่วนที่แต่ละหน่วยงานรับผิดชอบได้ถูกต้อง

การศึกษาชุมชนมีวิธีการศึกษาหลายวิธี วิธีการซึ่งเป็นที่นิยมโดยทั่วไป ได้แก่ การลงพื้นที่ภาคสนาม การใช้ข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Work)

ก่อนการลงภาคสนาม ควรตระหนักเรื่องความอ่อนไหวของแต่ละสังคมวัฒนธรรมเป็นที่ตั้ง เนื่องจากแต่ละพื้นที่ประกอบด้วยผู้คนที่หลากหลาย ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและอคติ การทำงานภาคสนามจึงต้องทำความเข้าใจโครงสร้างสังคมและเรียนรู้ความหมายในสังคมผ่านมุมมองของเจ้าของวัฒนธรรม ดังนั้น การได้มาซึ่งข้อมูลและบทบาทของนักพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ต้องระลึกถึงเสมอ เพราะแรกเข้าสนาม และตำแหน่งแห่งที่ของนักพัฒนา มีผลต่อการรวมรวมข้อมูลและการสร้างเครือข่าย การมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างสายสัมพันธ์ (building rapport) กับสมาชิกในชุมชนด้วยความเคารพและแสดงความเข้าใจในขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่นของพวกเขาก็มีส่วนทำให้ความสัมพันธ์เหล่านี้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเช่นกัน (กานติมา วิชชุวรนันท์ และคณะ, 2566, หน้า 584)

ในขณะลงภาคสนาม ความยืดหยุ่นในสนามเป็นเทคนิคหนึ่งในการลงพื้นที่ วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้ และความสามารถของแต่ละบุคคล การทำงานภาคสนามและปฏิบัติตัวให้กลืนกลายไปกับสนามจึงไม่มีรูปแบบตายตัว ในงานภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณา นักพัฒนาจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของพื้นที่ศึกษา การมีความยืดหยุ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้นักพัฒนาสามารถตอบสนองต่อความท้าทายใหม่และสิ่งที่ไม่คาดคิด เพราะชุดข้อมูลที่นักพัฒนาจะได้รับมาขึ้นอยู่กับช่วงเวลา สถานที่ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การทำงานภาคสนามที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างให้ข้อมูลและผู้เก็บข้อมูล (กานติมา วิชชุวรนันท์ และคณะ, 2566, หน้า 585) เพื่อให้การลงพื้นที่

ภาคสนามในการศึกษาและเก็บข้อมูลภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพ จะขอกล่าวถึงวิธีการและขั้นตอนของการลงพื้นที่ภาคสนามโดยสังเขป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การลงพื้นที่ภาคสนาม คือการลงสู่ชุมชนที่ต้องการศึกษา เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ถ้าการลงพื้นที่ภาคสนามในเบื้องต้นสามารถสร้างการยอมรับและสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจให้เกิดขึ้นในชุมชน ก็จะสามารถไปสู่การศึกษาชุมชนอย่างราบรื่น (อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2561)

การเลือกพื้นที่ภาคสนาม อาจจะคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ความเหมาะสม พื้นที่นั้น ๆ สามารถตอบโจทย์หรือปัญหาที่ต้องการศึกษาได้หรือไม่
2. ความเป็นไปได้ของขนาดชุมชน ไม่เล็กไม่ใหญ่จนเกินไป เหมาะสมกับขนาดของทีมศึกษา
3. ความซับซ้อนของปรากฏการณ์ในชุมชนที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกในระดับประเทศในระดับโลกรวมทั้งการมองเห็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน
4. ความสะดวกของที่ตั้งพื้นที่ การเดินทาง ความใกล้ไกล ความปลอดภัย และการมีสถานบริการอื่น ๆ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่ทำการไปรษณีย์ ฯลฯ
5. การรู้จักกับคนในพื้นที่เพื่อเป็นสื่อกลางในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างเรากับคนในชุมชน

การเตรียมตัวเข้าพื้นที่ภาคสนามเพื่อสร้างการยอมรับ

1. ภาษา อาจต้องศึกษาภาษาถิ่นนั้น ๆ ก่อนเข้าไปในพื้นที่ภาคสนามเพื่อสร้างความประทับใจ
2. พยายามเข้าไปอยู่อย่างกลมกลืนและเตรียมพร้อมที่สุด รู้ว่าต้องทำอะไร อย่างไร
3. การแต่งกาย แต่งกายให้เหมือกับคนในชุมชนที่จะเข้าไปศึกษา หลีกเลี่ยงการแต่งกายที่เลียนแบบตัวแทนรัฐ แฟชั่นนำสมัย เป็นต้น
4. อุปกรณ์ที่นำเข้าไปในพื้นที่ ควรเป็นสิ่งที่จำเป็นจริง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดมุมมองที่แปลกแยกจากคนในชุมชน
5. ควรระมัดระวังการวางตัว ไม่ดื่มสุรา ไม่เกี้ยวพาราสีหญิงสาว ไม่พูดจาหยาบคาย ฯลฯ
6. ควรใช้อุปกรณ์ที่ช่วยบันทึกข้อมูลอย่างระมัดระวัง เช่น กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง กล้องวีดีโอ เป็นต้น
7. ควรมีการศึกษาประวัติชุมชน ประวัติความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงสาเหตุการอพยพ ย้ายถิ่น ฯลฯ
8. การเลือกผู้ให้ข้อมูล ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำชุมชน แต่เป็นที่รู้จักของคนในชุมชน และเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลที่เราต้องการศึกษา

การแนะนำตัว

1. อาจมีหนังสือแนะนำตัว หรือให้คนในพื้นที่ช่วยเป็นสื่อกลางในการแนะนำ
2. บอกความจริงกับคนในพื้นที่ว่ามาจากหน่วยงานใด และมาทำอะไรในชุมชน
3. ให้สิทธิชาวบ้านในการตัดสินใจว่าจะยอมให้ทำการศึกษาชุมชนหรือไม่
4. บอกว่าข้อค้นพบที่ได้จะนำไปใช้ทำอะไร มากน้อยเพียงใด
5. บอกเหตุผลในการเลือกศึกษาพื้นที่นี้

6. บอกถึงผลดี ผลเสีย ที่ชาวบ้านในชุมชนจะได้รับ
7. ฝึกบุคลิกให้เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
8. ไม่ควรแสดงพฤติกรรมที่ขัดกับบทบาทที่ระบุไว้
9. ไม่ควรแสดงตัวว่าเป็นพวกของใครหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ควรวางตัวเป็นกลาง

การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน

1. แนะนำตัวเองตามสถานภาพและบทบาทที่กำหนดไว้
2. รักษาสถานภาพและบทบาทดังกล่าวตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงานภาคสนาม
3. พยายามเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน
4. ไม่ควรสร้างความรู้สึกว่าต้องมีข้อกำนัลติดมือทุกครั้ง หรือของกำนัลจะต้องมีราคา
5. เทคนิคที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ในระยะแรก ๆ ได้แก่

5.1 หาบุคคลที่จะแนะนำเราให้รู้จักกับชาวบ้าน หรือสร้างความสนิทสนมกับคนใดคนหนึ่งในชุมชน แล้วให้แนะนำต่อ

5.2 วางท่าทีด้วยความสงบเสงี่ยม ไม่ควรทำตัวให้เด่นจนผิดสังเกต

5.3 พยายามหลีกเลี่ยงการตั้งคำถามที่ทำให้ชาวบ้านอึดอัด

5.4 อย่าทำตัวทัดเทียมผู้นำชุมชน

5.5 พยายามเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ชาวบ้านต้องการความช่วยเหลือ

5.6 ถ้ารู้สึกอึดอัด ให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา คิดว่าเป็นเรื่องของงาน

5.7 แสดงความเป็นมิตรกับทุกคน

2. การใช้ข้อมูลเอกสาร (Review Literature)

แหล่งข้อมูลที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาชุมชนควรใช้คือ แหล่งข้อมูลเอกสาร การที่ผู้ศึกษาชุมชนจะทำงานสนามและได้ข้อมูลส่วนใหญ่มาจากการสัมภาษณ์และการสังเกต แต่แหล่งข้อมูลเอกสารก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะละเลยมิได้ เพราะมีข้อมูลบางอย่างที่ไม่อาจหาได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต เช่น การหาข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับในเรื่องอดีต หรือมีข้อมูลที่พร้อมแก่การนำไปใช้ เช่น ข้อมูลทางด้านประชากรเกี่ยวกับจำนวนคนเกิด คนตาย หรือประชากรจำแนกตามเพศและวัย เป็นต้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2555, 107-111)

ข้อมูลเอกสาร เป็นข้อมูลที่นำมาใช้ประโยชน์ได้มาก เพราะมีความพร้อมมูลบางประการที่ข้อมูลบุคคลอาจไม่มีเท่าหรือไม่ครอบคลุมเท่า แต่ผู้ศึกษาชุมชนต้องอดทนในการใช้ข้อมูลเหล่านี้เพราะมักเสียเวลาในการตรวจสอบและวิเคราะห์ตีความ ผู้ศึกษาชุมชนต้องฝึกฝนในการใช้ข้อมูลเอกสาร คือ การหัดตรวจสอบและตีความเอกสาร ซึ่งโดยปกติข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์ในการให้ร่องรอยหรือเพื่อสืบสาวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและให้รายละเอียดเกี่ยวกับค่านิยม ความรู้สึก ความเชื่อ อุดมการณ์ ตลอดจนการให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

ชนิดของข้อมูลเอกสาร

1. สถิติและบันทึกต่าง ๆ หมายถึง ข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมอย่างเป็นระบบระเบียบต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลานานพอสมควร เป็นข้อมูลสถิติที่เป็นตัวเลข เป็นเรื่องราวเหตุการณ์ เช่น บันทึกประจำวัน ประวัติบุคคล เป็นต้น

2. เอกสาร หมายถึง ข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีอยู่เป็นลายลักษณ์อักษรหรืออาจเป็นแผนผัง รูปภาพ ข้อมูลเหล่านี้ได้แก่ ข่าวหรือบทความในหนังสือ จดหมายโต้ตอบระหว่างบุคคล คำขวัญ อัตชีวประวัติ ตำนาน เป็นต้น ซึ่งข้อมูลทั้งสองประการดังกล่าว จะเป็นของทางราชการและของส่วนตัว

ข้อดีของข้อมูลเอกสาร

1. ใช้เก็บข้อมูลในอดีตที่ไม่อาจใช้วิธีอื่นเก็บได้อีก เช่น เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
2. ใช้เก็บข้อมูลที่อยู่ห่างไกลได้
3. เป็นแหล่งข้อมูลที่ได้รับความร่วมมือสูงเมื่อหาเอกสารได้ ต่างจากแหล่งข้อมูลบุคคลซึ่งอาจสงวนท่าที
4. ใช้หาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ครบถ้วน
5. ใช้เก็บข้อมูลแทนข้อมูลภาคสนาม เมื่อไม่อาจไปสนามได้
6. ช่วยให้ผู้ศึกษาชุมชนประหยัดค่าใช้จ่าย

ข้อจำกัดของข้อมูลเอกสาร

1. ข้อมูลบางอย่างมี่ต้องการไม่มีอยู่ในรูปเอกสาร เช่น ความขัดแย้งระหว่างบุคคล
2. ข้อมูลที่ได้อาจไม่ละเอียดเพียงพอและไม่ถูกต้องสมบูรณ์
3. ข้อมูลที่ได้ไม่มีลักษณะโต้ตอบผู้ศึกษาชุมชนได้เหมือนข้อมูลบุคคล ทำให้ตีความลำบาก
4. ข้อมูลบางอย่างหาได้ยาก หรือโอกาสเข้าถึงอยาก เช่น จดหมายเหตุ
5. ผู้ศึกษาชุมชนต้องใช้ความพยายามและอดทนมาก

3. การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตได้ ลักษณะของการสัมภาษณ์จะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำหรือความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ ทำให้ทราบลักษณะทั่วไปของบุคลิกภาพ ทัศนคติ ค่านิยม และอื่น ๆ จากการแสดงอารมณ์หรือพฤติกรรมออกมาระหว่างการสัมภาษณ์ ลักษณะของการสัมภาษณ์ที่ดีควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1. ผู้สัมภาษณ์ จำเป็นต้องมีการได้รับการฝึกฝนวิธีการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ได้ถูกต้องของเรื่องที่จะทำการศึกษาอย่างละเอียด เพื่อให้สามารถจะซักถามผู้ให้สัมภาษณ์ตอบตามวัตถุประสงค์ได้ถูกต้อง บางครั้งผู้สัมภาษณ์มีตำแหน่งหรือบุคลิกภาพส่วนตัวที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูล

ผิด ๆ ได้ เช่น ผู้สัมภาษณ์เป็นพนักงานสำรวจภาษีจากกระทรวงการคลัง ผู้ให้สัมภาษณ์อาจให้ข้อมูลบิดเบือนความจริงได้เพราะเข้าใจว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่สัมภาษณ์จะนำไปเก็บภาษี

2. ผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นบุคคลสำคัญในการให้ข้อมูลที่แท้จริง ปัจจัยสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณีของผู้ให้สัมภาษณ์ย่อมมีผลต่อการตอบคำถามตลอดจนระบบความเชื่อ ค่านิยมของผู้ให้สัมภาษณ์อาจจะทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถที่จะแสดงออกในการตอบคำถาม หรือไม่กล้าที่จะตอบคำถาม เช่น หากการศึกษาเรื่องการวางแผนครอบครัว ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นสตรีอาจจะอายไม่กล้าตอบคำถามซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมของชุมชน

ประเภทของการสัมภาษณ์

1. การสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์ถามคำถามต่าง ๆที่มีไว้ในแบบสัมภาษณ์โดยไม่สามารถดัดแปลงเป็นคำถามอื่น ๆ ได้ เป็นการสร้างมาตรฐานเดียวกับกับการสัมภาษณ์บุคคลอื่น ๆ เพื่อช่วยลดอคติของการสัมภาษณ์แต่ละบุคคล อาจแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่

1.1 การสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม (Interview Schedule) โดยมากมักจะนำไปสัมภาษณ์ชาวบ้านซึ่งไม่มีความรู้ความสามารถที่จะเข้าใจแบบสอบถามที่จะต้องกรอกด้วยตนเอง จึงมีการนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์ อาจจะมีความยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์ในแต่ละคำถาม เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ตอบคำถามที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2 การสัมภาษณ์ตามแบบคำถามที่กำหนดไว้ (Questioned Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบคำถามต่าง ๆ ที่มีไว้โดยไม่มีการดัดแปลงการสัมภาษณ์แต่อย่างใด เช่น การสำรวจสำมะโนประชากร การสำรวจ สำมะโนในธุรกิจ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์อย่างไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีขอบเขตของคำถามที่แน่นอน มีเพียงแต่แนวทางกว้าง ๆ เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) ซึ่งสร้างขึ้นเป็นประเด็นหรือหัวข้อในการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยไม่ใช้แบบสอบถาม แค่มีกรอบคำถามเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการโดยผู้ศึกษาจำกำหนดว่าต้องการอะไรและกำหนดหัวข้อย่อยหรือประเด็นคำถาม เช่น ประวัติหมู่บ้าน การประกอบอาชีพ ในแต่ละประเด็นคำถามจะมีการแจกแจงคำถามย่อย ๆ ผู้สัมภาษณ์จะพูดคุยถามประเด็นคำถามที่ได้เตรียมไว้นั้น โดยใช้คำถามหลัก ๆ ได้แก่ ใคร อะไร ที่ไหน อย่างไร เท่าไร และทำไม

หลักการสัมภาษณ์

หลักการสัมภาษณ์ที่ดีควรมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การแนะนำตัว ผู้สัมภาษณ์จะต้องแนะนำตัวเองเสียก่อน เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ทราบและคุ้นเคย อย่างไรก็ตาม ผู้สัมภาษณ์จะต้องสังเกตสิ่งแวดล้อมของผู้ให้สัมภาษณ์ว่ามีความพร้อมที่จะให้สัมภาษณ์หรือไม่ เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์กำลังทำอาหารเช้าก็ไม่ควรที่จะทำการสัมภาษณ์ จึงต้องพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาและสถานที่

2. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องสร้างความคุ้นเคย มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อผู้ให้สัมภาษณ์ จึงเป็นเทคนิคเฉพาะของผู้สัมภาษณ์แต่ละคนจะมีความสามารถที่จะสร้างความเป็นกันเองอย่างไร เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความพร้อมและพอใจในการตอบคำถามจากการสัมภาษณ์ เทคนิคนี้จึงเป็นศิลปะที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องได้รับการฝึกฝน เช่น หากผู้ให้สัมภาษณ์ทำอาหารเช้ากำลังจะเสร็จ ผู้สัมภาษณ์ควรที่จะหาโอกาสช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเองให้เกิดขึ้น

3. การเข้าใจวัตถุประสงค์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของคำถามที่กำหนดขึ้นเพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในการซักถามประกอบการสัมภาษณ์ รวมทั้งผู้สัมภาษณ์ควรบอกวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น อาจบอกวัตถุประสงค์ในช่วงแรกของการแนะนำตัว

4. การจดบันทึก ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมการจดบันทึกในขณะที่จะทำการสัมภาษณ์ การจดบันทึกลงในสมุดบันทึกหรือลงในแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างที่กำหนดขึ้น เป็นการจดบันทึกเพื่อให้คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกลงอย่างเรียบร้อย ขั้นตอนนี้ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความตั้งใจในการฟังการสัมภาษณ์เพื่อจะได้ข้อมูลที่แท้จริง

5. การสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้าในการสัมภาษณ์ จะต้องได้รับการฝึกฝนเทคนิคและวิธีการสัมภาษณ์ ในระหว่างการสัมภาษณ์ ควรปฏิบัติดังนี้

5.1 การสังเกต ผู้สัมภาษณ์จะต้องสังเกตกริยาท่าทางของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งสิ่งแวดล้อม บรรยากาศต่าง ๆ และความเบื่อหน่ายหรือความสนใจที่ให้คำตอบ บางครั้งผู้ให้สัมภาษณ์จะมีเทคนิคในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความสนใจในเรื่องที่จะสนทนาซักถาม

5.2 การฟัง ผู้สัมภาษณ์ที่ดีควรเป็นผู้ฟังที่ดี ยอมรับฟังคำสนทนาบอกเล่าจากผู้ให้สัมภาษณ์ แม้ว่าเป็นเรื่องที่ยาว หรือบางครั้งเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ซักถามก็ตาม

5.3 การซักถาม ผู้สัมภาษณ์ควรจะต้องรู้จักการใช้คำถามซักถาม โดยถามคำถามง่าย ๆ ที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความเข้าใจ

5.4 การถามซ้ำ ผู้สัมภาษณ์ควรจะต้องถามซ้ำเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ได้คำตอบที่ถูกต้องตรงประเด็นมากขึ้น โดยทั่วไปการถามซ้ำมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้สัมภาษณ์ให้คำตอบที่สมบูรณ์ ชัดเจน และมีรายละเอียดต่อเนื่อง

6. การกล่าวขอบคุณ เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ควรจะกล่าวขอบคุณแก่ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นการอำลา และขอบคุณที่ได้เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ เป็นการแสดงออกถึงมารยาทที่ดี การสัมภาษณ์ที่ดีในแต่ละครั้งไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมง การสัมภาษณ์ที่เหมาะสมควรอยู่ในระหว่าง 30-45 นาที

ข้อดีของการสัมภาษณ์

1. ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสได้สังเกตและศึกษาสภาพการณ์ ตลอดจนปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ได้คำตอบที่ชัดเจนสมบูรณ์
3. สามารถเก็บข้อมูลได้ แม้ผู้ตอบจะเป็นผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้
4. โอกาสที่จะได้ข้อมูลมีสูงมาก เพราะผู้ตอบส่วนใหญ่ยินดีให้ความร่วมมือ

ข้อจำกัดของการสัมภาษณ์

1. ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง

2. มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกให้คำแนะนำผู้ที่ออกไปสัมภาษณ์ การติดตามและควบคุมการสัมภาษณ์

3. จะมีอคติหรือความลำเอียงของผู้สัมภาษณ์

4. ต้องใช้เวลาและแรงงานมาก

จรรยาบรรณในการสัมภาษณ์

1. ชี้แจงว่าการสัมภาษณ์เป็นความลับ (บางสถานการณ์)

2. เอาใจใส่กับคำพูดและไม่แสดงท่าทีดูถูกผู้ให้สัมภาษณ์

3. เคารพสิทธิส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ควรวางอำนาจ หรือทำตัวเหนือกว่า และไม่ลอกลวง

4. ควรวางตัวเป็นกลาง ไม่ควรกล่าวร้ายใครหรือสนับสนุนเมื่อผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวร้ายใคร

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นวิธีการศึกษาชุมชน ได้แก่ การลงพื้นที่ภาคสนาม การใช้ข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์ เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ศึกษาสิ่งที่จำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้น เพื่อให้สามารถเลือกใช้วิธีการศึกษาชุมชนที่เหมาะสมกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ทำให้การศึกษาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คุ้มค่ากับทรัพยากรที่สูญเสียไป รวมทั้งเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

แหล่งข้อมูลภูมิปัญญาสำหรับการศึกษาค้นคว้า

1. ท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีประชาชน หรือกลุ่มชนผู้ให้ข้อมูล เช่น ปราชญ์การทำเป็ดพะโล้ห้วยพระ ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำพริกไทยทรงดำ ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมเป็นต้น

2. พิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานทางราชการและเอกชน

2.1 พิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานราชการ ได้แก่ พิพิธิภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

2.2 พิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการโดยเอกชน เช่น พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย ตำบลขุนแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม นาเฮียใช้หรือศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิตและจิตวิญญาณชาวนาไทย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

3. แหล่งข้อมูลที่รวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่บันทึกไว้ เช่น ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ ศูนย์วัฒนธรรม เป็นต้น

คู่มือการเก็บข้อมูลภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในรายวิชาสังคมไทยและภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาท้องถิ่น ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อการศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รายละเอียดคู่มือและตัวอย่างการเก็บข้อมูลภูมิปัญญา ดังนี้ (ภรสรัญ แก่นทอง, 2567, หน้า 158-179)

แบบสัมภาษณ์
กิจกรรม การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบสัมภาษณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉบับนี้ใช้สำหรับการจัดเก็บข้อมูลประกอบการดำเนินการศึกษาข้อมูลการศึกษารวบรวมข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมไทยและภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้ตรงกับความเป็นจริงและสมบูรณ์จะช่วยให้ฐานข้อมูลดำเนินไปด้วยความถูกต้อง คณะทำงานจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านมา ณ ที่นี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ภาพถ่ายบุคคล)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย,นาง,นางสาว).....
ตำแหน่ง.....ประสบการณ์ในการทำงาน.....ปี
สถานที่สัมภาษณ์ .....หมู่ที่ .....
ตำบล .....อำเภอ.....จังหวัดนครปฐม
สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2565
เวลาเริ่มสัมภาษณ์ .....น. ถึงเวลา .....น.

ส่วนที่ 2 ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....
.....
สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หมู่บ้าน.....เลขที่.....หมู่ที่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
จำนวนสมาชิก.....
พิกัดตำแหน่งที่สำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองติจูด
.....
.....

ประเภทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
☐ การเกษตรเกี่ยวกับพืช ☐ การเกษตรเกี่ยวกับสัตว์ ☐ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร

☐ การประกอบอาหาร ☐ การแพทย์และสมุนไพร ☐ การเก็บรักษาและถนอมอาหาร
☐ งานหัตถกรรม ☐ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ☐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
☐ งานศิลปกรรม ☐ งานประยุกต์ศิลป์ ☐ งานนวัตกรรม
☐ งานสร้างสรรค์ ☐ อื่น ๆ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลโดยสังเขปศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะเด่นเอกลักษณ์ (ภาพประกอบ) .....

.....

.....

.....

บริบทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

วัสดุ,วัตถุดิบหลัก.....

.....

.....

.....

.....

.....

อุปกรณ์, เครื่องมือ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเปิดเผยได้ (กระบวนการทำ).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สถานะของศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาและต่อยอด

☐ นวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาใหม่

☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

การประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่

☐ เผยแพร่/ใช้งานเฉพาะในชุมชน

☐ มีการเผยแพร่/ใช้งานนอกชุมชน

☐ ยังไม่เคยมีการเผยแพร่/ใช้เฉพาะบุคคล

เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว).....

เบอร์ติดต่อ.....

กลุ่มเครือข่าย.....

2. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว).....

เบอร์ติดต่อ.....

กลุ่มเครือข่าย.....

3. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว).....

เบอร์ติดต่อ.....

กลุ่มเครือข่าย.....

ชื่อ-สกุลผู้บันทึกข้อมูล

.....

.....

.....

ตัวอย่างที่ 1 การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาเป็ดพะโล้ห้วยพระ

แบบสัมภาษณ์
กิจกรรม การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบสัมภาษณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉบับนี้ใช้สำหรับการจัดเก็บข้อมูลประกอบการดำเนินการศึกษาข้อมูลการศึกษารวบรวมข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมไทยและภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้ตรงกับความเป็นจริงและสมบูรณ์จะช่วยให้ฐานข้อมูลดำเนินไปด้วยความถูกต้อง คณะทำงานจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านมา ณ ที่นี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ภาพถ่ายบุคคล)

ภาพที่ 1 นางอุไรวรรณ พีระสงคราม (ปราชญ์ชุมชน)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางอุไรวรรณ พีระสงคราม
เบอร์โทร 088-456-6242 และ 084-720-3971
ตำแหน่ง รองประธานกลุ่มภูมิปัญญาเป็ดพะโล้ห้วยพระ
ประสบการณ์ในการทำงาน 25 ปี (พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน)
สถานที่สัมภาษณ์ กลุ่มภูมิปัญญาเป็ดพะโล้ห้วยพระ เลขที่ 38/1 หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566
เวลาเริ่มสัมภาษณ์ 09.00 น. ถึง เวลา 12.00 น.

ส่วนที่ 2 ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็ดพะโล้ห้วยพระ

ภาพที่ 2 ป้ายร้านเป็ดบาบารี่ ตอนตูม

สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมู่บ้านชื่อ บ้านแจงงาม

เลขที่ 38/1 หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

จำนวนสมาชิก 3 คน

พิกัดตำแหน่งที่สำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองติจูด 13.945142076579689,100.0693365253884

ประเภทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☐ การเกษตรเกี่ยวกับพืช	☐ การเกษตรเกี่ยวกับสัตว์	☐ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร
☑ การประกอบอาหาร	☐ การแพทย์และสมุนไพร	☐ การเก็บรักษาและถนอมอาหาร
☐ งานหัตถกรรม	☐ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม	☐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
☐ งานศิลปกรรม	☐ งานประยุกต์ศิลป์	☐ งานนวัตกรรม
☐ งานสร้างสรรค์	☐ อื่น ๆ	

ส่วนที่ 3 ข้อมูลโดยสังเขปศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะเด่นเอกลักษณ์ (ภาพประกอบ)

ภูมิปัญญาเป็ดพะโล้ห้วยพระ ใช้เป็ดพันธุ์บาบารี่เท่านั้น เป็ดพระโล้จึงไม่มีกลิ่นสาบ เนื้อแห้ง ไม่มีมัน และนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายเมนู เช่น กระเพราเป็ด เป็ดผัดขิง คั่วกลิงเป็ด ต้มแซ่บเป็ด ลาบเป็ด เป็ดทอดกระเทียม เป็นต้น (ดังภาพประกอบ)

ภาพที่ 3 เมนูเนะนำร้านเป็ดบาบารี่ ตอนตูม

บริบทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

พื้นที่จังหวัดนครปฐมและพื้นที่ใกล้เคียง มีเกษตรกรเลี้ยงเป็ดเป็นจำนวนมาก คุณกาญจนา พีระสงคราม จึงเกิดแนวคิดที่ที่จะนำเป็ดมาเป็นวัตถุดิบในการทำอาหาร จึงได้เรียนรู้กระบวนการทำเป็ดพะโล้ห้วยพระขึ้น เพื่อประกอบเป็นอาชีพ และได้นำเป็ดพะโล้มาปรุงเป็นอาหารต่าง ๆ หลายหลายชนิด เช่น กระเพราเป็ด เป็ดผัดขิง คั่วกลิงเป็ด ต้มแซ่ปเป็ด ลาบเป็ด เป็ดทอดกระเทียม เป็นต้น

วัสดุ,วัตถุดิบหลัก

1. เป็ดพันธุ์บาบารี่
2. โป๊ยกั๊ก
3. อบเชย
4. กระเทียม
5. พริกไทยดำ
6. ข่า
7. รากผักชี
8. น้ำมันหอย

9. ซีอิ๊วขาว
10. ซีอิ๊วดำหวาน
11. น้ำตาลปี๊บ
12. ซอสปรุงรส
13. เหล้าจีน
14. เครื่องพะโล้
15. น้ำดื่มสะอาด

อุปกรณ์, เครื่องมือ

- หม้อใบใหญ่ที่สามารถใส่เป็ดได้ทั้งตัว
- เตาแก๊ส
- กะละมัง
- เขียง
- มีด
- ทัพพี
- เหล็กสำหรับเกี่ยวคอเป็ด

รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเปิดเผยได้ (กระบวนการทำ)

1. นำเป็ดลงหม้อ ล้างด้วยเกลือให้ทั่ว เพื่อลดกลิ่นคาว และล้างออกด้วยน้ำเปล่า
2. นำเป็ดมาบังด้วยมีดตามข้อต่อต่าง ๆ ก่อน เพื่อให้น้ำพะโล้ซึมเข้าไปได้ง่ายและเป็ดนุ่ม
3. นำหม้อใบใหญ่ขนาดใส่เป็ดได้ทั้งตัว วางบนเตาไฟ
4. ใส่กระเทียม, โป๊ยกั๊ก, อบเชย, พริกไทยดำ, รากผักชี, ข่า, น้ำตาลปี๊บ, เครื่องพะโล้, น้ำมันหอย, ซีอิ๊วขาว, ซีอิ๊วดำ, ซอสปรุงรส, เหล้าจีน และน้ำดื่มสะอาดใส่ลงไปในหม้อให้ท่วมตัวเป็ด
5. เปิดไฟปานกลาง คนให้ส่วนผสมเข้ากัน และเคี่ยวจนกว่าส่วนผสมทั้งหมดจะมีกลิ่นหอม เคี่ยวไปเรื่อย ๆ ใช้ไฟอ่อน เมื่อเคี่ยวจนน้ำซุปหอมแล้วใส่เป็ดวางนอนหงายขึ้น ต้มไปอีกอย่างน้อย ๆประมาณ 15-20 นาที จากนั้นให้กลับเป็ดอีกด้านลง แล้วต้มต่ออีกอย่างน้อย ๆ ประมาณ 15 – 20 นาที จึงปิดไฟนำเป็ดขึ้นใส่ถาดพักไว้ให้เย็น ใช้กระดาษห่อเป็ด เพื่อไม่ให้เนื้อเป็ดดำ
6. น้ำพะโล้ตุ๋ยไปเรื่อย ๆ เพื่อใช้ทำเป็นน้ำราด
7. นำเป็ดมาสับแยกเนื้อเป็ดและกระดูก โดยนำเนื้อใส่จาน

สถานะของศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☑ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาและต่อยอด
☐ นวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาใหม่
☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

การประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่

☐ เผยแพร่/ใช้งานเฉพาะในชุมชน
☑ มีการเผยแพร่/ใช้งานนอกชุมชน

☐ ยังไม่เคยมีการเผยแพร่/ใช้เฉพาะบุคคล

เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) นางชม้าย จงดี
เบอร์ติดต่อ 084-720-3971
กลุ่มเครือข่าย กุนเชียงเป็ด เลขที่ 7 หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

แนวทางการพัฒนา

รักษาคุณภาพเป็ดพะโล้ห้วยพระ

ปัญหาและความต้องการ

1. เป็ดมีราคาสูงขึ้น ทำให้มีต้นทุนสูง
2. หาซื้อเป็ดพันธุ์บาบารี่ยาก ปัจจุบันเกษตรกรเลี้ยงเป็ดพันธุ์เชอรี่

ชื่อ-สกุลผู้บันทึกข้อมูล

ดร. ภรสรัญ แก่นทอง

ตัวอย่างที่ 2 การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาการทำยาหม่องสมุนไพร กศน.ตำบลดอนพุทรา

แบบสัมภาษณ์
กิจกรรม การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบสัมภาษณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉบับนี้ใช้สำหรับการจัดเก็บข้อมูลประกอบการดำเนินการศึกษาข้อมูลการศึกษารวบรวมข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมไทยและภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้ตรงกับความเป็นจริงและสมบูรณ์จะช่วยให้ฐานข้อมูลดำเนินไปด้วยความถูกต้อง คณะทำงานจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านมา ณ ที่นี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ภาพถ่ายบุคคล)

ภาพที่ 4 นางสาวดลฤดี บรรเทาวงษ์ (ปราชญ์ชุมชน)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวดลฤดี บรรเทาวงษ์
เบอร์โทร 089-798-2302
ตำแหน่ง ครู กศน.ตำบลดอนพุทรา ประสบการณ์ในการทำงาน 5 ปี
สถานที่สัมภาษณ์ กศน. ดอนพุทรา หมู่ที่ 3 ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566
เวลาเริ่มสัมภาษณ์ 09.00 น. ถึง เวลา 12.00 น.

ส่วนที่ 2 ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การทำยาหม่องสมุนไพร

สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมู่บ้าน บ้านดอนพุทรา
กศน. ดอนพุทรา หมู่ที่ 3 ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
จำนวนสมาชิก 11 คน
พิกัดตำแหน่งที่สำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองติจูด 13.929761723843852,100.13373242771748

ประเภทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ☐ การเกษตรเกี่ยวกับพืช
- ☐ การเกษตรเกี่ยวกับสัตว์
- ☐ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร
- ☐ การประกอบอาหาร
- ☑ การแพทย์และสมุนไพร
- ☐ การเก็บรักษาและถนอมอาหาร
- ☐ งานหัตถกรรม
- ☐ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม
- ☐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ☐ งานศิลปกรรม
- ☐ งานประยุกต์ศิลป์
- ☐ งานนวัตกรรม
- ☐ งานสร้างสรรค์
- ☐ อื่น ๆ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลโดยสังเขปศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะเด่นเอกลักษณ์ (ภาพประกอบ)

มุ่งเน้นการใช้สมุนไพรภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด การทำยาหม่องสมุนไพรของกลุ่มผู้สูงอายุ กศน. ดอนพุทรา ยาหม่องสูตรเย็น กลิ่นหอมสดชื่น สามารถแต่งสีและกลิ่นได้ตามความต้องการ สรรพคุณของยาหม่องสมุนไพร นิยมใช้สูดดมหรือทาเมื่อมีอาการ บรรเทาอาการวิงเวียน บรรเทาอาการปวดเมื่อยร่างกาย ปวดกล้ามเนื้อ ปวดข้ออักเสบ ปวดเส้นเอ็น เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำดำเขียว ห้อเลือด ใช้ทาแก้ผื่นคัน แก้เคล็ดขัดยอก แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย

ภาพที่ 5 ผลิตภัณฑ์ยาหม่องสมุนไพร กศน. ดอนพุทรา

บริบทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยาหม่อง เป็นยาสามัญประจำบ้าน ประกอบด้วย สมุนไพรพื้นบ้าน อาทิ ไพล กานพูล สาระแน่ อบเชย ไพล และตัวยาหลายชนิด มีลักษณะเป็นเนื้อเหลวอ่อนนุ่ม มีทั้งสีเหลือง สีขาว และสีอื่น ๆ ตามส่วนผสม มีกลิ่นหอม นิยมใช้บรรเทาอาการวิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย เมารถ เมาเรือ คลื่นไส้ อาเจียน รวมถึงใช้ทานวดกล้ามเนื้อ แก้อาการปวดบวม อาการเมื่อยล้า ฟกช้ำดำเขียว และแมลงกัดต่อย

วัสดุ,วัตถุดิบหลัก

1. พาราฟิน (ช่วยทำให้แข็ง)
2. วาสลิน (ช่วยทำให้เหลว/นิ่ม)
3. เมนทอล (ช่วยทำให้เย็น/แต่งกลิ่น/น้ำมันไม่เสียเร็ว)
4. การบูร (ช่วยทำให้เย็น/แต่งกลิ่น/น้ำมันไม่เสียเร็ว)
5. ขี้ผึ้งขาว (ช่วยทำให้แข็ง เนื้อยาหม่องเนียน)
6. น้ำมันระกำ (ช่วยทำให้ร้อน/ฆ่าเชื้อโรค มีฤทธิ์เป็นยาชา)
7. น้ำมันยูคาลิบตัส (ช่วยทำให้กลิ่นหอม แก้หวัด)
8. น้ำมันสกัดจากสมุนไพร เช่น น้ำมันกานพูล น้ำมันสาระแน่ น้ำมันเขียว น้ำมันอบเชย น้ำมันไพล เป็นต้น (มีฤทธิ์ตามสมุนไพรนั้น ๆ)

อุปกรณ์, เครื่องมือ

1. เตาไฟฟ้า
2. หม้อ หรือถ้วยแก้ว
3. ปลั๊กไฟ
4. ทัพพี
5. บรรจุภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ เช่น ขวด

รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเปิดเผยได้ (กระบวนการทำ)

1. นำพาราฟิน วาสลิน ขี้ผึ้งขาว ต้มด้วยไฟอ่อน ๆ ให้ละลายเป็นเนื้อเดียวกัน
2. เติมส่วนผสมเมนทอล พิมเสน น้ำมันยูคาลิปตัสและน้ำมันระกำ ผสมให้เข้ากัน
3. จากนั้นเติมส่วนผสมการบูรและน้ำมันสกัดจากสมุนไพร ได้แก่ น้ำมันกานพูล น้ำมันสาระแน่ น้ำมันเขียว น้ำมันอบเชย น้ำมันไพล ผสมให้เข้ากันอีกครั้ง
4. รีบนำไปบรรจุใส่ภาชนะในขณะที่ยังร้อน เพราะไขพาราฟินจะแข็งตัว
5. เมื่อยาหม่องแข็งตามภาชนะ ปิดฝา เก็บไว้ใช้

ภาพที่ 6 การเตรียมอุปกรณ์การทำยาหม่องสมุนไพร กศน. ดอนพุทรา

ภาพที่ 6 การทำยาหม่องสมุนไพร กศน. ดอนพุทรา

สถานะของศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☑ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาและต่อยอด

☐ นวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาใหม่

☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

การประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่

☐ เผยแพร่/ใช้งานเฉพาะในชุมชน

☑ มีการเผยแพร่/ใช้งานนอกชุมชน

☐ ยังไม่เคยมีการเผยแพร่/ใช้เฉพาะบุคคล

เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) นางบังอร หนูพร
เบอร์ติดต่อ 084-353-1073
กลุ่มเครือข่าย กลุ่มงานหัตถกรรมผู้สูงอายุ แม่บ้าน ผู้พิการ
บ้านเลขที่ 2 หมู่ 2 ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
2. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) นางสาวศิริญา สืบนุช
เบอร์ติดต่อ 087-997-1440
กลุ่มเครือข่าย กศน. ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

แนวทางการพัฒนา

- มุ่งให้ความรู้และส่งเสริมทักษะอาชีพให้กับประชาชนในพื้นที่และผู้ที่สนใจ

ปัญหาและความต้องการ

- งบประมาณสนับสนุนในการจัดทำหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่กลุ่มเป้าหมาย

ชื่อ-สกุลผู้บันทึกข้อมูล

ดร. ภรสรัญ แก่นทอง

ตัวอย่างที่ 3 การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาการสานตะกร้าจากเชือกอัดฟาง

แบบสัมภาษณ์
กิจกรรม การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบสัมภาษณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉบับนี้ใช้สำหรับการจัดเก็บข้อมูลประกอบการดำเนินการศึกษาข้อมูลการศึกษารวบรวมข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมไทยและภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้ตรงกับความเป็นจริงและสมบูรณ์จะช่วยให้ฐานข้อมูลดำเนินไปด้วยความถูกต้อง คณะทำงานจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านมา ณ ที่นี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ภาพถ่ายบุคคล)

ภาพที่ 7 นางบังอร หนูพร (ปราชญ์ชุมชน)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางบังอร หนูพร
เบอร์ติดต่อ 084-353-1073
ตำแหน่ง ประธานกลุ่มงานหัตถกรรมผู้สูงอายุ แม่บ้าน ผู้พิการ ประสบการณ์ในการทำงาน 6 ปี
สถานที่สัมภาษณ์ บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 2 ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566
เวลาเริ่มสัมภาษณ์ 13.00 น. ถึง เวลา 16.00 น.

ส่วนที่ 2 ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชื่อศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสานตะกร้าจากเชือกอัดฟาง

สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หมู่บ้าน บ้านดอนพุทรา
กศน. ดอนพุทรา หมู่ที่ 3 ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
จำนวนสมาชิก 7 คน
พิกัดตำแหน่งที่สำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองติจูด 13.932734499108522,100.13638264373499

ประเภทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☐ การเกษตรเกี่ยวกับพืช ☐ การเกษตรเกี่ยวกับสัตว์ ☐ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร
☐ การประกอบอาหาร ☐ การแพทย์และสมุนไพร ☐ การเก็บรักษาและถนอมอาหาร
☑ งานหัตถกรรม ☐ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ☐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
☐ งานศิลปกรรม ☐ งานประยุกต์ศิลป์ ☐ งานนวัตกรรม
☐ งานสร้างสรรค์ ☐ อื่น ๆ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลโดยสังเขปศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะเด่นเอกลักษณ์ (ภาพประกอบ)

ตะกร้าสานจากเชือกอัดฟาง มีความแข็งแรง เหนียว ทนทาน สามารถล้างทำความสะอาดได้ อีกทั้งมีสีสันสวยงาม จึงเหมาะแก่การใช้งาน

ภาพที่ 8 การสานตะกร้าจากเชือกอัดฟาง

บริบทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมจักสาน ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลานาน เครื่องจักสานเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สามารถจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี และไม่เพียงแต่ด้านประโยชน์ใช้สอยเท่านั้น แต่ยังมีความสวยงามและความทนทาน ปัจจุบันเครื่องจักสานได้มีการพัฒนาไปมาก โดยการประดิษฐ์คิดค้นทำให้ได้รูปแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัยเหมาะการการใช้งาน และสามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้

วัสดุ,วัตถุดิบหลัก

เชือกอัดฟาง และโครงเหล็กทำตะกร้า

อุปกรณ์, เครื่องมือ

1. เชือกอัดฟางสีสันต่าง ๆ ตามต้องการ
2. โครงเหล็กทำตะกร้า หรือลวดขนาดใหญ่
3. โฟม ใช้สำหรับทำบล็อก

4. หัวแร้ง
5. ไฟแช็ค
6. เทียนไข
7. สก๊อตเทป
8. เข็มเย็บกระสอบ
9. เข็มหมุด
10. กรรไกร

วิธีการคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์

1. เลือกเชือกมัดฟางแบบสำเร็จรูปตามขนาดและสีที่ต้องการ
2. เลือกโครงเหล็กตะกร้าที่ดัดโครงตามขนาดและรูปแบบที่ต้องการ

รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเปิดเผยได้ (กระบวนการทำ)

1. เริ่มแรกนำเชือก 1 เส้นมาตีให้แตกแล้วนำมาพันรอบโครงเหล็กตะกร้าให้มิดทั้งใบ

2. ขึ้นขอบของโครงเหล็กให้รอบทั้งก้นและปากของตะกร้า โดยการสานหรือผูกเชือกมัดฟางแบบผูกไขว้ สลับซ้ายและขวา

3. ร้อยเชือกสานก้นตะกร้า โดยใช้เชือกสอด 1 ช่อง เว้น 1 ช่อง แล้วเอาเชือกสองเส้นคู่หรือสี่เส้นนำมาผูกกันหรือสานให้เต็มส่วนก้นตะกร้าเป็นลายขัด

4. ร้อยเชือกถักขึ้นลายขอบ การถักลวดลาย คือการขึ้นลายของขอบตะกร้าโดยใช้เชือกมัดฟาง ใส่หนึ่งเส้น เว้น 1 ช่อง จะเป็นหนึ่งตัวของสี่เส้น แล้วนำมาผูกหรือสานให้เป็นลายดอก แล้วจะขึ้นลวดลายตามแบบลายที่ต้องการ ถักจนเต็มถึงก้นตะกร้าแล้วมัดติดกับส่วนล่างของก้นตะกร้า และตัดเชือกด้วยไฟแช็คหรือหัวแร้ง เพื่อไม่ให้เชือกลุ่ย ทำการถักสานจนเสร็จทั้งใบ

5. ร้อยเชือกถักหูตะกร้า โดยถักเชือกในส่วนของด้านข้างหูจับตะกร้าจะถักเป็นลายเกลียว วิธีคือเริ่มถักจากด้านใดด้านหนึ่งก่อนแล้วลายจะหมุนเป็นลายเกลียว ส่วนด้านบนของตัวจับตะกร้า จะถักสลับซ้ายขวาจะได้เป็นสันบริเวณขอบหูและนำเชือกมาถักบริเวณด้านบนของหูจับ เป็นลายสันปลาช่อน เป็นการเสร็จขั้นตอน

หมายเหตุ ปราชญ์ชุมชนไม่สะดวกที่จะสาธิตการสานตะกร้าจากเชือกอัดฟาง จึงเป็นเพียงการบอกเล่าขั้นตอนการสานตะกร้าจากเชือกอัดฟางให้ฟังโดยสังเขปเท่านั้น

สถานะของศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☑ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาและต่อยอด
☐ นวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาใหม่
☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

การประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่

☐ เผยแพร่/ใช้งานเฉพาะในชุมชน
☑ มีการเผยแพร่/ใช้งานนอกชุมชน

☐ ยังไม่เคยมีการเผยแพร่/ใช้เฉพาะบุคคล

เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) นางสาวดลฤดี บรรเทาวงษ์

เบอร์โทร 089-798-2302

กลุ่มเครือข่าย กศน. ดอนพุทรา หมู่ที่ 3 ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

แนวทางการพัฒนา

- พัฒนาให้เป็นอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ แม่บ้าน ผู้พิการ

ปัญหาและความต้องการ

1. หาช่องทางการตลาดในการจัดจำหน่ายสินค้า เช่น ในหน่วยงานราชการ ในหน่วยงานท้องถิ่น หรือในงานสินค้า OTOP ที่ภาครัฐ/เอกชนจัดขึ้น

2. การออกแบบลวดลายต่าง ๆ

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย เช่น ปลอกที่ใส่แก้วน้ำ กระเป๋า ที่รองแก้ว ถาดรองจาน เป็นต้น

ชื่อ-สกุลผู้บันทึกข้อมูล

ดร. ภรสรัญ แก่นทอง

ตัวอย่างที่ 4 การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาการนวดแผนไทย

แบบสัมภาษณ์
กิจกรรม การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบสัมภาษณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉบับนี้ใช้สำหรับการจัดเก็บข้อมูลประกอบการดำเนินการศึกษาข้อมูลการศึกษารวบรวมข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมไทยและภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้ตรงกับความเป็นจริงและสมบูรณ์จะช่วยให้ฐานข้อมูลดำเนินไปด้วยความถูกต้อง คณะทำงานจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านมา ณ ที่นี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ภาพถ่ายบุคคล)

ภาพที่ 9 นางพิมพ์ใจ ชาตะศิริ (ปราชญ์ชุมชน)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางพิมพ์ใจ ชาตะศิริ
เบอร์โทร 090-267-3529 และ 083-846-6610

ตำแหน่ง ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย (การนวดแผนไทย)
ประสบการณ์ในการทำงาน 17 ปี (พ.ศ. 2548 - ปัจจุบัน)
สถานที่สัมภาษณ์ วิสาหกิจชุมชน ๙ เภสัช เลขที่ 53/6 หมู่ที่ 2 ตำบลสามง่าม อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566
เวลาเริ่มสัมภาษณ์ 13.00 น. ถึงเวลา 16.00 น.

ส่วนที่ 2 ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชื่อศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การแพทย์แผนไทย (การนวดแผนไทย)

สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หมู่บ้านชื่อ บ้านหนองหนัง
เลขที่ 53/6 หมู่ที่ 2 ตำบลสามง่าม อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
จำนวนสมาชิก 1 คน
พิกัดตำแหน่งที่สำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองติจูด 13.9715087125494,100.08352379667147

ประเภทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☐ การเกษตรเกี่ยวกับพืช	☐ การเกษตรเกี่ยวกับสัตว์	☐ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร
☐ การประกอบอาหาร	☑ การแพทย์และสมุนไพร	☐ การเก็บรักษาและถนอมอาหาร
☐ งานหัตถกรรม	☐ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม	☐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
☐ งานศิลปกรรม	☐ งานประยุกต์ศิลป์	☐ งานนวัตกรรม
☐ งานสร้างสรรค์	☐ อื่น ๆ	

ส่วนที่ 3 ข้อมูลโดยสังเขปศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ลักษณะเด่นเอกลักษณ์ (ภาพประกอบ)

การนวดแผนไทยของนางพิมพ์ใจ ชาตะศิริ เป็นการนวดเพื่อบำบัด เน้นบรรเทากลุ่มอาการปวดต่าง ๆ เช่น ปวดหลัง ปวดคอ ปวดหัว ปวดกล้ามเนื้อ ไหล่ติด เข่าตึง ปวดไมเกรน ออฟฟิตซินโดรม เป็นต้น สำหรับค่านวดไม่มีอัตราค่านวดที่แน่นอน แล้วแต่ผู้รับบริการจะให้ เพราะตั้งใจนวดเพื่อเป็นกุศล การนวดแผนไทย มีประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ
2. ช่วยลดอาการปวดตึงตามข้อ
3. บรรเทาอาการปวดหลัง ช่วยลดอาการปวดหัว
4. ช่วยลดความเครียด
5. ช่วยให้กระปรี้กระเปร่า
6. ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น

ภาพที่ 10 รางวัลที่ได้รับของนางพิมพ์ใจ ชาตะศิริ

ภาพที่ 11 สถานที่การนวดแผนไทยของวิสาหกิจชุมชน ๙ เภสัช

บริบทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การนวดแผนไทย ถือเป็นอีกหนึ่งการแพทย์แผนโบราณของไทยที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ซึ่งเป็นศาสตร์บำบัดและรักษาโรคแขนงหนึ่งของการแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นในลักษณะการกด การคลึง การบีบ การดัด การดึง การอบ และประคบ ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ “นวดแผนโบราณ” ซึ่งไม่ใช่เพื่อรักษาความเจ็บปวดเท่านั้น แต่ยังดีต่อสุขภาพ และสามารถรักษาโรค เพราะการนวดจะส่งผลโดยตรงต่อร่างกายและจิตใจ โดยอาศัยการสัมผัสอย่างมีศิลปะ

นางพิมพ์ใจ ชาตะศิริ ครูภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย (การนอดแผนไทย) ได้สำเร็จหลักสูตรอบรมการนวด (800 ชั่วโมง) รุ่น 4 ของสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและ

การแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข เมื่อปี พ.ศ. 2548 ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 ได้สำเร็จหลักสูตรการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข สนับสนุนโดยมูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา ซึ่งได้นวดแผนไทยที่แผนกแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลดอนตูม ปัจจุบันได้ออกมาทำการนวดแผนไทยเอง โดยให้บริการการนวดแผนแพทย์ไทยที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ๙ เภสัช เลขที่ 53/6 หมู่ที่ 2 ตำบลสามง่าม อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

วัสดุ,วัตถุดิบหลัก

-

อุปกรณ์, เครื่องมือ

-

รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเปิดเผยได้ (กระบวนการทำ)

การนวดแผนไทย

1. ให้ผู้รับบริการนอนราบบนโต๊ะนวด

2. ผู้นวดแผนไทยใช้นิ้วหัวแม่มือ ศอก ท่อนแขน หรือแม้แต่ฝ่าเท้าประกอบในการนวดกล้ามเนื้อ ไม่มีการใช้น้ำมันนวด เพราะน้ำมันนวดอาจส่งผลต่อการควบคุมแรงกดของผู้นวดแผนไทย

3. การนวดมีการปรับท่าทางคล้ายท่าโยคะ มีการดึง หรือกดเพื่อให้ยืดเหยียดกล้ามเนื้อ ต่างกับการนวดหลาย ๆ ประเภทที่มักจะนอนเฉย ๆ เพียงอย่างเดียว

สถานะของศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☑ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาและต่อยอด
☐ นวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาใหม่
☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

การประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่

☐ เผยแพร่/ใช้งานเฉพาะในชุมชน
☑ มีการเผยแพร่/ใช้งานนอกชุมชน
☐ ยังไม่เคยมีการเผยแพร่/ใช้เฉพาะบุคคล

เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) ประตินันท์ บุญเรืองยศศิริ
เบอร์ติดต่อ 099-449-6155
กลุ่มเครือข่าย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเรืองศิริ เลขที่ 30 หมู่ที่ 3 ตำบลสามง่าม อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
2. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) นางสุพามาตร์ สุริยาวงษ์

เบอร์ติดต่อ 086-128-5000
กลุ่มเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนแปรรูปเนื้อสัตว์ตำบลห้วยพระ

แนวทางการพัฒนา

1. ต้องการให้หน่วยงานเห็นคุณค่าของการแพทย์แผนไทย และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มการนวดแผนไทย

2. ผลิตบุคลากรให้มีทักษะการแพทย์แผนไทย (การนวดแผนไทย)

ปัญหาและความต้องการ

การนวดแผนไทย เป็นวิชาความรู้ที่ต้องผ่านกระบวนการเรียนและทักษะประสบการณ์ ลูกหลานจึงไม่มีใครสานต่อภูมิปัญญาการนวดแผนไทย

ชื่อ-สกุลผู้บันทึกข้อมูล

ดร. ภรสรัญ แก่นทอง

ตัวอย่างที่ 5 การเก็บข้อมูลภูมิปัญญาการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

แบบสัมภาษณ์
กิจกรรม การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบสัมภาษณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉบับนี้ใช้สำหรับการจัดเก็บข้อมูลประกอบการดำเนินการศึกษาข้อมูลการศึกษารวบรวมข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานข้อมูลศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมไทยและภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้ตรงกับความเป็นจริงและสมบูรณ์จะช่วยให้ฐานข้อมูลดำเนินไปด้วยความถูกต้อง คณะทำงานจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านมา ณ ที่นี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ภาพถ่ายบุคคล)

ภาพที่ 12 นางกฤษรา พลอยพิชัย (ปราชญ์ชุมชน)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางกฤษรา พลอยพิชัย
เบอร์โทร 081-178-8404
ตำแหน่ง ประธานกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ประสบการณ์ในการทำงาน 6 ปี (เริ่ม พ.ศ. 2559)
สถานที่สัมภาษณ์ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เลขที่ 104/1 หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566
เวลาเริ่มสัมภาษณ์ 09.00 น. ถึง เวลา 12.00 น.

ส่วนที่ 2 ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชื่อศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

สถานที่สำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หมู่บ้าน บ้านทุ่งพิชัย เลขที่ 104/1 หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
จำนวนสมาชิก 5 คน
พิกัดตำแหน่งที่สำรวจ พื้นที่แสดงละติจูด-ลองติจูด 13.929415231764164,100.06617844753374

ประเภทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
☐ การเกษตรเกี่ยวกับพืช ☐ การเกษตรเกี่ยวกับสัตว์ ☐เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร
☐

☐ การประกอบอาหาร ☐ การแพทย์และสมุนไพร การเก็บรักษาและถนอมอาหาร
☑ งานหัตถกรรม ☐ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ☐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
☐ งานศิลปกรรม ☐ งานประยุกต์ศิลป์ ☐ งานนวัตกรรม
☐ งานสร้างสรรค์ ☐ อื่น ๆ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลโดยสังเขปศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะเด่นเอกลักษณ์ (ภาพประกอบ)

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีความประณีตสวยงาม ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเป็นดอกไม้ที่อ่อนช้อยสวยงามใกล้เคียงกับดอกไม้ธรรมชาติมากที่สุด การประดิษฐ์ดอกไม้หลายหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นดอกไม้แบบประยุกต์ ดัดแปลง หรือดอกไม้ที่เลียนแบบธรรมชาติ เช่น ดอกบัว ดอกกุหลาบ ดอกลิลลี่ ดอกกล้วยไม้ ดอกดาหลา ดอกมะลิ ดอกชบา ดอกเดซี่ ดอกเข็ม ฯลฯ และจัดทำหลากหลายรูปแบบ เช่น จัดเป็นแจกัน จัดเป็นช่อ ตกแต่งกระเช้า พวงหรีด เข็มกลัดติดเสื้อ ฯลฯ ทั้งนี้ ทางกลุ่มฯ สามารถทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตามความต้องการของลูกค้า

ภาพที่ 13 ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

บริบทศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

“ผ้าใยบัว” หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ผ้าเชอรี่ล่อน” ถือเป็นวัสดุแปรรูปซึ่งปัจจุบันมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อผู้ประกอบวิชาชีพการทำดอกไม้ประดิษฐ์ เพื่อใช้เป็นของประดับตกแต่งบ้าน หรือ สำนักงาน รวมถึงการนำไปเป็นของขวัญของฝากให้กับผู้หลักผู้ใหญ่ในเทศกาลสำคัญๆ เช่น เทศกาลปีใหม่ ฯลฯ การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัวเป็นศิลปะอีกแขนงหนึ่งที่มีความสวยงาม และมีหลากหลายรูปแบบ เช่น ดอกไม้หรือตุ๊กตา ของชำร่วยต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม จะเน้นเฉพาะในรูปแบบการประดิษฐ์ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ

วัสดุ,วัตถุดิบหลัก

ผ้าใยบัวสีต่าง ๆ ตามความต้องการ

อุปกรณ์ในการประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว

1. ผ้าใยบัวสีต่าง ๆ
2. ก้านสำเร็จรูป
3. เกสรดอกไม้สำเร็จรูป เลือกตามรูปแบบดอกไม้ที่จะประดิษฐ์
4. ฟลอร่าเทป
5. ลวดอ่อนที่มีสีและขนาดต่าง ๆ ตามขนาดและเบอร์
6. คีมตัดลวด
7. กรรไกร
8. ด้ายสีขาวหรือสีเดียวกันกับผ้าใยบัวที่ใช้
9. ท่อพีวีซีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2 – 8 ซม.
10. ไม้เสียบลูกชิ้น
11. แจกันดอกไม้ กระถางต้นไม้ กระเช้า หรืออุปกรณ์ที่ใช้สำหรับจัดดอกไม้

ภาพที่ 14 ตัวอย่างอุปกรณ์สำหรับทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเปิดเผยได้ (กระบวนการทำ)

การประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว

1. นำลวดมาขดกับท่อพีวีซีตามขนาด เพื่อทำเป็นกลีบดอกไม้ เมื่อขดครั้งแรกจะเป็นวงกลม จึงต้องดัดตามลักษณะของกลีบดอกไม้

2. นำผ้าใยบัวหุ้มขดลวดที่ดัดไว้ ควรเลือกผ้าตามสีของดอกไม้แต่ละชนิด เพื่อความสวยงามเหมือนธรรมชาติ

3. การทำใบ โดยขดลวดแล้วดัดให้เป็นรูปใบ แล้วหุ้มด้วยผ้าสีเขียว

4. ทำก้าน เป็นลวดสำเร็จรูป

5. จัดใส่แจกัน กระถางต้นไม้ หรือกระเช้าดอกไม้ที่เตรียมไว้

ข้อแนะนำในการประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว

1. การดึงผ้าใยบัวตึงเกินไป การตัดกลีบเป็นรูปแบบต่าง ๆ หรือดัดขอบกลีบพลิ้ว จะทำได้ยาก ทำให้ผ้าใยบัวขาดง่าย

2. การดึงผ้าใยบัวหย่อน ทำให้กลีบดอกดูหนา และสิ้นเปลืองผ้าโดยไม่จำเป็น

3. การทำกลีบดอกและใบแต่ละครั้ง ควรระวังผ้าใยบัวเกี่ยวกับลวด เพราะจะทำให้ผ้าใยบัวขาดง่าย

4. การดามกลีบดอกและใบ พันปลายลวดริมขอบกลีบ ควรเก็บปลายลวดให้แน่นเก็บให้เรียบร้อย โดยใช้ครีมปากจิ้งจกบีบ ป้องกันผ้าใยบัวเกี่ยวขาด

5. การเลือกผ้าใยบัวมาประดิษฐ์ ควรคำนึงถึงสีของดอกไม้ที่จะประดิษฐ์ เลียนแบบเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความสวยงามเหมือนธรรมชาติ

6. ผ้าใยบัวเหลือบสีขาว อาจใช้ผ้าใยบัวสีขาว มัดด้วยด้ายเป็นช่วง ๆ แล้วนำไปแช่ในน้ำสีที่เตรียมไว้ แล้วนำไปผึ่งให้แห้ง (มัดย้อมตามสีที่ต้องการ)

7. เศษผ้าใยบัวอย่าทิ้ง ควรนำมาประดิษฐ์ ดอกไม้ผ้าใยบัวดอกเล็ก ๆ เช่น ดอกเดซี่ ดอกเข็ม ฯลฯ

8. ดอกไม้บางชนิด เช่น ดอกลิลลี่ จะมีลวดลายบนกลีบดอก อาจใช้พู่กันจุ่มสี แต้มลวดลายบนกลีบดอกให้เหมือนธรรมชาติ (ใช้สีน้ำมัน)

9. การเลือกภาชนะจัดดอกไม้ ควรเลือกภาชนะสีกลาง เช่น สีขาว สีดำ สีเขียวเข้ม สีน้ำตาล จะทำให้สามารถจัดดอกไม้ได้ทุกสี และเลือกภาชนะให้เหมาะสมกับดอกไม้ เช่น ดอกบัว ควรเลือกภาชนะเป็นอ่าง

10. วัสดุแต่งชนิดอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับดอกไม้ และภาชนะที่นำมาจัด ควรใช้วัสดุตกแต่งจากธรรมชาติ เช่น มอสแห้ง หิน รากไม้ เป็นต้น

สถานะของศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

☑ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาและต่อยอด

☐ นวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาใหม่

☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

การประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่

☐ เผยแพร่/ใช้งานเฉพาะในชุมชน

☑ มีการเผยแพร่/ใช้งานนอกชุมชน

☐ ยังไม่เคยมีการเผยแพร่/ใช้เฉพาะบุคคล

เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) .....

เบอร์ติดต่อ.....

กลุ่มเครือข่าย เจ้านางเบญจรงค์ประยุกต์และเซรามิคประยุกต์ ตำบลดอนพุทรา

2. ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว) นางวงเดือน พูนภิณโญ

เบอร์ติดต่อ.....

กลุ่มเครือข่าย กลุ่มปั้นตุ๊กตาจากแป้งข้าวเหนียว ตำบลลำเหย

แนวทางการพัฒนา

1. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวให้เป็นที่รู้จัก
2. จัดทำช่องทางการจำหน่ายสินค้า

ปัญหาและความต้องการ

1. ลูกค้าที่มีความชอบในตัวสินค้ามีเฉพาะกลุ่ม จึงทำให้ไม่สามารถขยายตลาดได้
2. เนื่องจากดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้ความประณีต จึงต้องใช้เวลานานในการประดิษฐ์ชิ้นงาน ลูกค้าจึงจำเป็นต้องสั่งจองล่วงหน้าโดยเฉพาะช่วงเทศกาลปีใหม่ งานเกษียณอายุราชการ เป็นต้น

ชื่อ-สกุลผู้บันทึกข้อมูล

ดร. ภรสรัญ แก่นทอง

สรุป

ในสภาพความเป็นจริงของชุมชนท้องถิ่นที่มีการสืบทอดและดำรงวิถีของชุมชนอยู่ได้นั้น ทั้งนี้เพราะปัจจัยสำคัญคือชุมชนท้องถิ่นมีความรู้อันเกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติจริงมีการสั่งสม สืบทอด ปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้ใหม่ตลอดเวลา แต่ความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล หากมีการศึกษาและเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมีการเสริมสร้างพลังการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ที่ชัดแจ้ง ทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กานติมา วิชชุวรนันท์ ศรวณีย์ อวนศรี นิจนันท์ ปาณะพงศ์ และระพีพงศ์ สุพรรณไชยมาตย์. (2566, กรกฎาคม-สิงหาคม). ข้อควรตระหนักในการทำงานภาคสนามด้านมานุษยวิทยา ใน **วารสารวิชาการสาธารณสุข**. 32(4), (584-586).

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). **ชุมชน**. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). **ชุมชนศึกษา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปาริชาติ วลัยเสถียร พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์, และชลกาญจน์ ฮาซันนารี (2552). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

ภรสรัญ แก่นทอง. (2567). **การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน.** คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ระพีพรรณ จันทรสา. (2560**). เอกสารประกอบการสอนการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น.** คณะวิทยาการจัดการ. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

สนธยา พลศรี. (2553). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2555). **การวิจัยเชิงคุณภาพ** พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2561). **การจัดการชุมชน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.